

Intervju med Nils Magne Knutsen

24. oktober 2008

Du hadde et sterkt ønske om å dra til Tromsø?

Da jeg var ferdig med hovedfag i nordisk på Blindern, søkte jeg om forskningsstipend, som det het den gangen, og opplyste i søknaden at jeg gjerne ville til Tromsø. Jeg husker jeg snakket med Åse Hiort Lervik, som da var utnevnt til stilling i Tromsø. Å dra til Tromsø sto for meg som å skulle komme hjem igjen. Å få være med på å bygge opp Universitetet i Tromsø (UiT), som da var helt i startgropa, sto for meg som en drøm. At min gode venn og fagfelle, Anton Fjellstad, allerede hadde fått jobb der, forsterket mitt ønske om å begynne i Tromsø. Når jeg så fikk stipendiet og kunne flytte nordover, var det virkelig en stor drøm som gikk i oppfyllelse. Å få komme hit og være med på å bygge opp det nordnorske universitetet, oppfattet jeg som et utrolig stort privilegium. Jeg tror ikke jeg i dag er nostalgisk eller romantiserer når jeg hevder at jeg opplevde det både som et stort ansvar og et stort privilegium å skulle få være delaktig i å utvikle tilbud som ville det gjøre mulig for nordnorsk ungdom å ta høyere utdanning uten å måtte reise sørover.

Dere hadde lange og engasjerte kollegiale diskusjoner om valg av pensum og innhold i studieplanen?

Jeg var ansatt for å arbeide med nordnorsk litteratur. Men først og fremst skulle vi lage en studieplan som var forskjellig fra de andre. Vi debatterte valg av pensum vel og lenge. Vi var alle enige om at det skulle være en nordnorsk komponent. Men skulle vi ha arbeiderlitteratur, kvinnelitteratur eller barnelitteratur? Vi sloss fra tema til tema gjennom en lang rekke møter. Det var sterke personligheter med sterke meninger, som Åse Hiort Lervik, Anton Fjeldstad og Kåre Elstad. Grunnen til at debattene ble så lange og intense, var at vi følte ansvar for å forvalte landsdelens kulturarv og gi nordnorsk ungdom en utdanning som de kunne bruke til å orienterte seg i en komplisert litterær verden. Det ansvaret lå tungt på oss. Uenighetene førte til at vi virkelig slåss for våre ulike synspunkt og langsomt kjempet oss fram til en studieplan. I dag har den enkelte lærer betydelig frihet til å endre verker i pensum. Da vi var i startfasen, ville det vært helt utenkelig å skifte ut for eksempel Garborg med Vinje.

<http://doi.org/10.7557/15.4369>

© The author. This is an open access article distributed under the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) license.

Nordnorsk litteratur ble viet betydelig oppmerksomhet, men også sett i et kritisk perspektiv?

Vi opplevde fastsettingen av pensum som en beslutning av nasjonal betydning. Vi tok oppgaven vår ytterst alvorlig. Særlig viktig var dette med nordnorsk litteratur. I arbeidet gikk det opp for meg at jeg i løpet av studietida på Blindern nesten ikke hadde hørt om Nord-Norge.

Samtidig var vi på vakt for å bli oppfattet som ukritiske tilhengere av all nordnorsk litteratur. Jeg gikk tidlig ut med et kritisk perspektiv på nyutgitt nordnorsk litteratur. Kanskje gikk min kritikk av bøkene til Idar Kristiansen litt for langt da. Men jeg syntes det var viktig å delta i avisdebatten og å anmeldte bøker. Jeg var ung og energisk og innser i ettertid at jeg kunne ha formulert meg annerledes og brukt litt mindre ammunisjon. Men bakgrunnen var at jeg ønsket å anlegge et kritisk perspektiv på en del nordnorsk litteratur. Idar Kristiansen var tross alt blitt nominert til Nordisk råds litteraturpris på grunn av sine romaner om den kvenske innvandringen til Nord-Norge. Jeg syntes disse bøkene var ganske svake, og skrev en dobbeltkronikk i *Dagbladet* der jeg slaktet dem.

De to kronikkene lå i *Dagbladets* redaksjon før de ble tatt inn i avisa på fredagen og lørdagen før juryen skulle avgjøre hvem som skulle få denne litteraturprisen. Kronikken utløste en engasjert debatt. Vi hadde også et debattmøte i kantina til Institutt for språk og litteratur på Brennbygget. Et par hundre personer fikk plass, og det var vel like mange utenfor. Jeg tviler på at det noensinne har vært en så høy temperatur på en litteraturdebatt i Nord-Norge. Vi syntes dette var en viktig debatt. Og vi følte nok at landsdelen hadde forventninger til oss.

Du stilte opp på en rekke tilstelninger rundt i landsdelen. Ofte var dine studenter med?

Jeg syntes at det både var interessant og viktig å delta på arrangementer som kulturdager i Sør-Varanger, Petter Dass-dager på Alstadhaug og Hamsundager på Hamarøy. Når jeg kom med en flokk grunnfagsstudenter til Alstadhaug, ja, da var det Universitetet som kom, og det var en ny tid for landsdelen som kom. At vi kom, ga de lokale prosjektene større prestisje. Det var ikke lenger bare noen lokale entusiaster som holdt på der og aldri fikk penger nok. Det betydde mye at UiT kom og syntes at det de holdt på med var interessant. Jeg innbiller meg at det der hadde stor betydning, uten at vi helt skjønnte det før vi kom. Gradvis forsto vi hvor stor prestisje som var knyttet til Universitetet og dermed også hvor stort ansvar som hvilte på våre skuldre. Vi måtte oppføre oss skikkelig og gjøre en god jobb.

Å komme til UiT ga meg en følelse av å være privilegert. Dette privilegiet innebar også friheten til å reise rundt i landsdelen. Jeg oppdaget ganske snart at de fleste av mine kolleger hadde det til felles med meg at de nesten ikke visste noen ting om nordnorsk kultur og litteratur. UiT skulle bistå landsdelen i å oppdage seg selv. I denne sammenhengen tror jeg ikke minst at historikere har spilt en svært viktig rolle. Det ble svært godt mottatt når vi på besøk rundt i landsdelen holdt foredrag om nessekongesystemet og koblet det til noen litterære størrelser. Jeg mener dette var utrolig viktig, for på den måten opplevde vi at UiT kunne bidra til at folk kunne se verdien av sitt eget og sine forfedres arbeid.

Dialogen med de ulike kulturentusiastmiljøene i landsdelen var utrolig inspirerende og interessant. Jeg har i ettertid tenkt en del på om jeg kanskje skulle holdt litt færre foredrag og heller skrevet flere bøker. Men jeg synes jeg har prioritert riktig. Det er etter hvert blitt stadig viktigere for meg å snakke så folk flest forstår det.

Noen fagkolleger fra den første tida du vil trekke fram?

Åse Hiort Lervik hadde svært stor betydning for den interne faglige debatten på instituttet. Jeg var ikke alltid enig med henne, men hun hadde en sterk bevissthet om det ansvaret vi hadde og om hvilke arbeidsmåter vi valgte. Hun var ikke minst særdeles ryddig i sin argumentasjon. Jo lengre jeg jobbet sammen med henne, jo større respekt fikk jeg. Det hadde med hennes ryddighet, rutiner og oversikt å gjøre. Hun holdt oss på en måte i ørene. I dag tenker jeg tilbake på henne som en svært viktig veileder for oss andre.

Du ga ut boka Nordens Paris, som ble godt mottatt?

Jeg fattet tidlig interesse for å arbeide med tema fra Tromsø. Det endte med at jeg fikk gitt ut ei bok om byen, som jeg kalte for *Nordens Paris*. Boka og foredragene jeg holdt i kjølvannet av utgivelsen av den, ga meg en bekreftelse på at også tromsøfolk hadde begrenset kjennskap til sin egen by. Å kunne gå tilbake i historia og vise for en fantastisk morsom historie man kan hente ut om Tromsø, det synes jeg var viktig. Det var en av mange bekreftelser på at en i Nord-Norge vet for lite om seg selv.

Fortsatt viktig å formidle kunnskap om landsdelen gjennom skoleverket og andre fora?

Folk i landsdelen er altfor lite patriotiske, for de har ikke lært å være stolte av seg selv. Fordi jeg så godt gjenkjente hos meg selv den lengselen etter kunnskap om landsdelen, har jeg prioritert å arbeide for å løfte frem slik kunnskap, blant annet gjennom utstrakt foredragsvirksomhet. Når jeg foredrar rundt i landsdelen, sier jeg gjerne: «Hør her, det dere

har her er interessant. Det er viktig. Ta vare på det». På den måten ble jeg nærmest sugd inn i slik formidling, som ikke begrenset seg til foredrag, men også innebar deltakelse i debatter, ikke minst i form av avisinnlegg. For meg har det vært viktig å unngå at Universitetet skal være begrenset til Tromsø. Jeg har ønsket å stimulere til at studentene kan bli kjent også ellers i landsdelen. Derfor jobbet jeg mye for å få reisepenger til studieturer i Nord-Norge. Vi ser jo at studentene er lommekjent på de greske øyene, men de har aldri vært i Bodø, og slett ikke på Helgeland.

Vi trenger noen modeller og eksempler for hvordan norsklærere kan trekke landsdelen inn i undervisninga. For bak mye av det jeg sier, ligger en sterk landsdelspatriotisme. Jeg har fått være med på å gjenoppdage den landsdelen vi faktisk lever i og som jeg selv ikke fikk oppdage i mitt eget studium. For meg ble det en kjeppest å få gjennomslag for at det skulle være en sentral oppgave for Universitetet å formidle bevissthet om det å bo i Nord-Norge og det å ha bodd i Nord-Norge.

Nessekongene har en sentral plass i nordnorsk historie?

Det var svært interessant å arbeide med boka om Nessekongene. Dette kom til dels av at jeg samarbeidet med historikere. Den handler om nessekongenes rolle i en tid da det ikke fantes byer og økonomiske kraftsentre, og den handler ikke minst den kulturen som fulgte med handelsstedene. Dette har det vært stimulerende å holde foredrag om i Nordlændingernes Forening i Oslo. Da forteller jeg gjerne om aktiviteten, rikdommen, sjenerøsiteten og om den måten disse nessekongene tok imot gjester på og grunnla ryet for nordnorsk gjestfrihet.

Det vakte oppmerksomhet blant reisende som kom med roskys oppover kysten, når de hos nessekongene fikk servert fransk cognac i krystallglass fra sølvfat. De fikk senger med dundyner. Ville de bli rodd til et fuglefjell, så ble de det. Ville de se en sameleir, så fikk de det. Ville de bo i en uke eller to uker, så var det helt i orden, og alt var gratis og bare hyggelig.

Jeg har merket meg at nordlendinger som har sittet i Oslo og hørt meg når jeg har trukket fram positive bilder nordfra, blir rakere i ryggen. Mange av dem har kanskje i all hemmelighet skjemetes litt. Særlig for noen år tilbake var nordnorsk gal dialekt, og det nordnorske hadde litt lav status i sin alminnelighet. Så opplever de plutselig å få presentert et spennende og svært positivt bilde av det nordnorske gjennom foredrag av meg eller andre.

Du var 17 år da du besøkte Oslo for første gang?

Jeg forteller gjerne om mitt første møte med Oslo som 17-åring. Da så jeg noen arbeidere som grov ei grøft på Karl Johan, og jeg syntes det var så rart at disse grøftegraverne snakket så pent. Sørpå snakket til og med grøftegraverne søring. Jeg hadde aldri før sett en skitten søring. Alle søringene jeg hadde sett til da, var hvitsnipper på en eller annen måte. Mitt språk var inkompetansens språk og hørte hjemme nedi grøfta, men der var det jo fullt av søringer. Hvordan en ungdom får utviklet et slikt bilde av sitt eget språk, sin bakgrunn og sosiale tilhørighet, kom til å oppta meg sterkt. I bunnen for mye av det jeg selv har gjort, ligger det et sterkt ønske om å kunne bidra til å gi nordlendinger en følelse av at de like mye tilhører kompetansens verden som alle andre. Det har vært viktig å bidra til å bygge opp et selvbilde som gjør at de forsyner seg av verden og ikke blir overrasket over å få posisjon og makt.

Du ble universitetslærer og bidro å svekke nordnorsk mindreverdsfølelse?

På en måte var jeg selv egentlig overrasket over at jeg havnet på Universitetet. At jeg skulle få en universitetsjobb, var i strid med alle de forventninger jeg selv og min familie hadde. Det var helt utrolig. Da ble utfordringen for meg å bidra til å sørge for at nordnorsk ungdom ikke skulle se på en akademisk karriere som utrolig, men heller som en realistisk mulighet. Det gleder meg å se hvor langt vi i dag er kommet i den retningen. Å bidra til at både ungdom og andre nordfra skulle kvitte seg med et nordnorsk mindreverdskompleks, har nok vært en veldig sterk drivkraft for meg.

Dette er egentlig et utrolig vanskelig tema. Iblant innbiller jeg meg at mine egne barn ikke helt skjønner hva jeg snakker om. Å være lærer er et underlig yrke der en kan forelese med dypt og inderlig engasjement om Nord-Norges underlegenhet i forhold til det øvrige land i historisk perspektiv. Og så reiser studentene seg etterpå og går sin vei uten å stille et spørsmål. Mangelen på respons hos dagens nordnorske studenter kan absolutt tyde på at tidene har endret seg. I gode stunder innbiller jeg meg at jeg har vært en bidragsyter til at dagens ungdom nordfra ikke finner grunn til å skjule sin dialekt eller sine røtter. Men det er mange andre som har dratt det lasset, som for eksempel Halvdan Sivertsen, Hålogaland teater, Arthur Arntzen, TIL (Tromsø idrettslag), Bodø-Glimt og Arvid Hanssen. Og selvsagt har Universitetet spilt en sentral som produsent av kunnskaper om landsdelen og av refleksjoner rundt disse.

Vi på Universitetet skulle ikke bare rose alt nordnorsk uhemmet. Det var også viktig å ha med et kritisk perspektiv. Vi kunne ikke lure oss unna vårt faglige ansvar midt oppi all landsdelspatriotismen. Jeg husker godt at det særlig den første tida ble sett på som udelt positivt å

være på Universitetet. Jeg ble nesten overrumplet over hvor godt jeg ble mottatt rundt i landsdelen. Jeg har farten rundt og holdt foredrag på hvert et nes.

Du har prioritert formidling i og om Nord-Norge?

Jeg har nok vært litt opphengt i en litt gammeldags folkeopplysnings-tradisjon. Samtidig har denne virksomheten gitt meg følelsen av å ha vært med på en stor prosess. Det er noen år siden antallet på mine foredrag rundt i landsdelen passerte 500. Jeg synes dette har vært interessant, og jeg har villet ha det sånn. Etterhvert har det blitt særlig mye oppmerksomhet rundt Hamarøy og Hamsun-dagene, men også Petter Dass-dagene på Alstahaug. Det at vi fra Universitetet kommer til slike arrangement med synspunkter og foredrag og uten å kreve økonomisk vederlag, har betydd mye. Ellers har jeg mistet oversikten over hvor mange ganger jeg har vært med delegasjoner fra Hamarøy på møter i departementet for å lansere planer og be om penger. Jeg er en av de mange universitetsansatte som har følt samfunnsansvar i en større sammenheng. Fra min side har det gått ut på å delta i å bygge opp kulturinstitusjoner i landsdelen. Universitetet skal ikke være en lukket boble som lever sitt eget liv i trygg avstand fra verden rundt.

Det er mange måter å være universitetsansatt på. Mange roller skal fylles. Noen leser sakspapirer og skriver utredninger, andre holder foredrag. Også en del av de som kom flyttende sørfra, ble entusiastiske forsvarere av det nordnorske. Men i det øyeblikket eksamen var over om våren, så var plutselig alle søringene borte. Igjen på korridoren var det bare nordlendinger. Dette var et typisk vårtegn. Trekkfuglene dro, og bare de innfødte ble igjen.

Nå får jeg studenter som har hatt mine tidligere studenter som lærere. Det er hyggelig å se at de er bedre skodd enn de fleste andre til å ta fatt i et nordnorsk emne. I 1970- og 80-årene kom det studenter hit som uttrykte stor interesse for nordnorsk litteratur. På spørsmål om hva de hadde lest av slik litteratur, var svaret stort sett ingenting. Dagens norskstudenter har alltid lest et eller annet nordnorsk. Generasjonen født etter 1975 har fått med seg både historie og litteratur om Nord-Norge fra videregående skole. Her har det skjedd en stor og positiv forandring.

Hva med radikale og kritiske studenter de første årene?

Ja, det kunne være slitsomt. Men i dag savner jeg det å ha så genuint engasjerte studenter. Men klasseperspektivet ble anvendt på nesten alt mulig, og det ble litt ensformig. Jeg var selv farget av nyradikalismen og

leste masse marxistisk teori som Blindernstudent. I Tromsø opplevde jeg av og til noen lange og slitsomme debatter med studentene. Men jeg savner likevel den tiden litt. Å ha studenter som brenner for noe, er en berikelse, nesten uansett hva det er.

Universitetet i Tromsø i dag?

Alle omorganiseringer som har foregått gjennom alle år, har vi brukt masse tid og krefter på. Ellers underviser jeg i de samme tekstene og sier omtrent det samme som jeg sa for 25-30 år siden. Prøver kanskje å oppjustere meg, men kjernen i faget og formidlingen er den samme. Det har utvilsomt vært økt byråkratisering. Dette har ført til at det plutselig er andre som overtar styringen av det faget vi har ofret hele livet på å sette oss inn i og arbeide med. Så opplever vi at folk fra helt andre fag, som har valgt helt andre karrierer, har meninger om og til dels bestemmer hva vi skal gjøre. Det gjelder ikke i den enkelte undervisningsbolken, men det handler om rammene rundt våre tilbud og om hvilke kurs vi skal ha. Vi på nordiskseksjonen har ikke lenger kontroll over det. Det er kommet et system som tar tak i oss. Det har jeg opplevd som svært frustrerende. Jeg får riktignok fortsatt lov til å undervise som jeg vil. I 1970-årene hadde vi full kontroll, og med den kontrollen fulgte det også en sterk ansvarsfølelse som dreide seg om framtiden for nordnorsk ungdom. Derfor diskuterte vi studieplanen i dagevis. Og det ansvaret synes jeg vi fortsatt har. Men nå er det så mange andre som har et ord med i laget. Vi blir fanget opp av byråkratiske regler som ikke alltid er like lett å begripe. Det ser vi når det gjelder frister for å melde seg på studiet. Det hender når jeg har foredrag på kurs, at lærere fra for eksempel Narvik eller Bodø finner ut at de vil studere nordisk i Tromsø. Men så får de beskjed at de er for sent ute. De måtte ha meldt seg på før 10. juli. Vi vil gjerne ha studenter, men de måtte meldt seg på for to måneder siden. Hadde det ikke vært så enkelt som å føre opp navnene deres på en liste. Det ville ikke medføre noen problem for undervisninga og ikke for eksamensavviklingen. Men det er en eller annen avdeling i systemet som må ha alt på plass to måneder før. Hva slags nytte har vi da egentlig hatt av datarevolusjonen? Jeg opplever at det er noen regler som bare er der uten at noen kan forklare hvorfor. Min frustrasjon over rigide regler som rammer fleksibiliteten, er blitt sterk. Å bli hindret i arbeidet av et komplett uforståelig regelverk som iblant utløser en følelse av umyndiggjøring og urimelighet, finner jeg vanskelig å takle.

Hva med kreditering for allmennrettet forskningsformidling?

Universitetet har prioritert forskningspublisering i anerkjente kanaler. Men det er mye annet som skal foregå på et universitet. Dagens ordning

er slik at det å bruke tid på avisinnlegg, på å delta i den offentlige samtale, er lite klok ressursbruk. Så det bør man la være. Jeg synes det er viktig å ta med meg studentene rundt omkring i Nord-Norge, og også til utlandet. Dette tar mye tid uten at det tilfører Universitetet ressurser. Så det burde jeg strengt tatt ikke gjøre. Å bygge opp entusiasme krever også mye tid. Det er mange viktige sider ved universitetslivet som ikke gir noen uttelling, og som man derfor bør holde seg unna. Hvis presset blir hardt nok, vil det, med unntak av undervisning, til syvende og sist bare være skriving av artikler i internasjonale tidsskrift som gjenstår. Det har riktignok lenge vært snakk om at mer allmennrettet formidling skal oppvurderes og gis bedre uttelling, men jeg har ikke sett at det har skjedd noe konkret.

Jeg vil på nytt minne om at det vitenskapelige personalet på et universitet har mange og til dels forskjellige roller. Å bidra til å bygge opp et godt studiemiljø, bidra til å få studenter til å føle seg hjemme, gi dem god veiledning og få dem til å føle at man bryr seg om dem, er viktige oppgaver som likevel gir lite akademisk kredit. Hverdagen er for mange preget av et spenningsforhold mellom å skulle vurdere og veilede halvferdige studentarbeider, eller prioritere arbeid med egne manus. Jeg har nok valgt å bruke mer tid på å følge opp studentene enn på egen forskning.

Hva med forfatterstudiet?

Jeg deltok på stiftelsesmøtet for Nordnorsk forfatterlag på Kjerringøy handelssted i 1972, og etter hvert hadde vi tett samarbeid med mange nordnorske forfattere. På den måten var det også naturlig at de begynte å etterlyse et forfatterstudium ved UiT. Her markerte Liv Lundberg seg som en særlig aktiv pådriver. Vi fikk et slikt studium i gang. Det er blitt en stor suksess. Utfordringen i dette studiet var å koble et teoretisk preget fagstudium med praksis. Skulle ønske at mange flere av mine ordinære studenter hadde vært med på slik skrivetrening som forfatterstudiet ga. Det handler om å få oppleve språket som et verktøy og som et utrolig mangfoldig instrument og om å bli bevisst sin egen skriving. Først og fremst handler det om å gi de mange i landsdelen som har en halvferdig roman i skuffa eller som merker at de har uttrykksbehov og uttrykksevne, en mulighet til å utvikle det og til å få respons. Forfatterstudiet tar sikte på å utvikle både skrive- og leseferdigheter. Det er et selvstendig studium, men jeg føler at det har skapt en god dialog mellom Universitetet og det nordnorske samfunnet. Det er et kreativt studium som foregår i et tett samarbeid mellom Universitetet og de kreative krefter som finnes i landsdelen.